

De grote vereenvoudiging

Aanbevelingen voor het regeerprogramma 2024-2028

De grote vereenvoudiging

Aanbevelingen voor het regeerprogramma 2024-2028

Colofon

De grote vereenvoudiging

Aanbevelingen voor het
regeerprogramma 2024-2028

Auteur

Denktank Nederland 2040
www.toekomstnederland2040.nl

Ontwerp

Monique Willemse
Leonie Lous

Creative Commons

De Argumentenfabriek

 2023

www.argumentenfabriek.nl

De Denktank Nederland 2040 is een initiatief van de Vereniging
van Nederlandse Gemeenten en De Argumentenfabriek.
Meer weten? Ga naar www.toekomstnederland2040.nl

December 2023

Inhoud

Inleiding	4
De grote vereenvoudiging	7
1.1 Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen	9
1.2 Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid	12
1.3 Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid	15
Tot besluit	18
Eindnoten	18
Literatuurlijst	18
Over de denktank	20
Wie dachten mee?	20

Inleiding

Of het nu gaat om woningbouw, arbeidsmarkt, migratie, klimaat, stikstof, of sociale zekerheid: vele grote vragen hebben nu de aandacht nodig van het nieuwe kabinet. Nederland snakt naar een nieuw verhaal waarin we deze grote vragen in samenhang beantwoorden. Het gebrek aan een gezamenlijk toekomstbeeld is één van de redenen waarom noodzakelijk en daadkrachtig beleid nu wordt vooruitgeschoven.

Tegen deze achtergrond hebben de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en De Argumentenfabriek samen het initiatief genomen om 27 deskundigen bij elkaar te brengen in de Denktank Nederland 2040. De leden van deze denktank nemen deel op persoonlijke titel en zijn onafhankelijk van de organisaties waaraan ze zijn gelieerd. Ze willen samen Nederland voorzien van een inspirerend toekomstbeeld: een nieuw verhaal voor Nederland in 2040.

Dit nieuwe verhaal voor Nederland is sinds juni 2023 in concept klaar. Klaar om te gebruiken door het nieuwe kabinet. Als extra handreiking heeft de Denktank Nederland 2040 eind 2023 drie grote thema's uit het toekomstbeeld nader uitgewerkt:

thema 1: De grote vereenvoudiging:

Minder regels, minder beleid, minder verantwoording, meer ruimte voor uitvoerders en een betrouwbare en begrijpelijke overheid voor burgers.

thema 2: Van gezondheidszorg naar kwaliteit van leven:

Een omslag van geld uitgeven aan gezondheidszorg naar investeren in de kwaliteit van leven van mensen met meer ruimte voor burgers om voor elkaar te zorgen en voor kinderen om gezond op te groeien en te floreren.

thema 3: Een schoner land door normeren en beprijzen:

Vervuilers die betalen (met oog voor draagkracht van burgers) en meer focus op normeren en beprijzen boven subsidiëren.

Voor deze drie thema's heeft de denktank in totaal 37 concrete aanbevelingen voor het nieuwe kabinet geformuleerd. In dit document leest u de aanbevelingen bij thema 1: De grote vereenvoudiging.

Het nieuwe kabinet heeft de kans én de opdracht om Nederland te voorzien van een samenhangend, realistisch én hoopgevend verhaal. De Denktank Nederland 2040 draagt hieraan graag bij met haar [Verhaal voor Nederland in 2040](#) en met dit document.

Ons werk is hiermee niet klaar. Niet voor het kabinet en ook niet voor de denktank. De Denktank Nederland 2040 gaat in 2024 door met het uitwerken van het toekomstbeeld in concrete aanbevelingen voor de rijksoverheid en andere sleutelspelers die bij kunnen dragen aan een krachtiger, groener en menselijker Nederland.

De grote vereenvoudiging

De Denktank Nederland 2040 pleit voor een grote vereenvoudiging van de overheid. In 2040 kent Nederland minder regels, minder beleid, minder verantwoording en meer ruimte voor uitvoerders en voor initiatieven uit de samenleving. In 2040 is de overheid voor inwoners weer begrijpelijk én betrouwbaar. De grote vereenvoudiging is essentieel voor het vergroten van de kracht, wendbaarheid én menselijkheid van onze samenleving. Voor 2024-2028 ziet de denktank drie prioriteiten:

Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen

We bepleiten concrete vereenvoudigingen van bestaande stelsels op korte termijn én fundamentele hervormingen op lange termijn.

Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid

We doen voorstellen die bijdragen aan een betrouwbare en begrijpelijke overheid. Burgers voelen zich weer gezien en gehoord. Ze weten zich beschermd door hun overheid.

Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid

We willen de wijze waarop overheden plannen maken en uitvoeren vereenvoudigen en aanpassen om beter in te spelen op dynamiek, onzekerheden en de lange termijn. We doen suggesties voor een lerende en wendbare overheid waarbij burgers ruimte ervaren én zich verantwoordelijk voelen om mee te doen en bij te dragen aan de samenleving.

Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen	9
Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid	12
Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid	15

Voor welke fundamentele keuzes staat de politiek bij dit thema?

De grote vereenvoudiging vraagt om een hoofdkeuze om de uitvoerbaarheid van plannen in de praktijk op de lange termijn voorwaardelijk te laten zijn bij politieke besluitvorming. Keuzes die uit deze hoofdrichting voortvloeien zijn:

- Keuze voor eenvoud
- Keuze voor generiek waar het kan (en specifiek waar het moet)
- Keuze voor vertrouwen in burgers
- Keuze voor subsidiariteit en vertrouwen in kennis en kunde van uitvoerders
- Keuze voor leren en bijsturen

Onder deze keuzes liggen waardenconflicten. Hieronder staan de waarden die volgens de denktank meer of juist minder gewicht moeten krijgen bij de grote vereenvoudiging van de overheid.

Leidende waarden	Ondergeschikte waarden
<ul style="list-style-type: none"> • Eenvoud • Uitvoerbaarheid • Vertrouwen • Wendbaarheid • Behoorlijkheid • Betrokkenheid • Subsidiariteit • Toekomstgerichtheid 	<ul style="list-style-type: none"> • Controle • Doelmatigheid • Rechtmatigheid • Gedetailleerdheid

Hierna werken we deze keuzes verder uit voor onze drie prioriteiten.

- 1.1 Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen
- 1.2 Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid
- 1.3 Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid

De grote vereenvoudiging

1.1 Vereenvoudiging van sociale zekerheid en belastingen

De huidige stelsels voor sociale zekerheid en belastingen zijn zo complex geworden dat burgers, bedrijven, beleidsmakers en uitvoeringsorganisaties erin verstrikt raken. Voor een krachtiger en menselijker Nederland is het noodzakelijk onze stelsels voor sociale zekerheid en belastingen radicaal te vereenvoudigen en beter op elkaar te laten aansluiten. We doen voorstellen voor de lange én de korte termijn.

Wat streven we na voor 2040?

Hoofddoelen	Doelen
<ul style="list-style-type: none"> • Een krachtiger Nederland • Een menselijker Nederland 	<ul style="list-style-type: none"> • In 2040 heeft Nederland een belastingstelsel dat uitvoerbaar, eenvoudig en begrijpelijk is. • In 2040 heeft Nederland een menswaardig en uitvoerbaar stelsel voor sociale zekerheid. • In 2040 kent Nederland een lerende overheid met minder beleid, regels, toezicht en bureaucratie.

Wat bevelen we het nieuwe kabinet aan voor de periode 2024-2028?

1

Start fundamentele hervormingen van het sociale zekerheids- en belastingstelsel gericht op de beschreven doelen voor 2040. Neem hiervoor de tijd (en doe dit in lijn met de aanbevelingen bij thema 1.3).

2

Werk parallel aan deze hervormingen aan (geleidelijke) vereenvoudigingen en verbeteringen van de bestaande stelsels.

Concreet:

- Vereenvoudig toeslagen met als hoofdpunten:
 - Samenvoegen van zorgtoeslag, huurtoeslag, kindgebonden budget en kinderbijslag in één inkomensafhankelijke huishoudtoelage (met extra geld per volwassene, kind en voor alleenstaande ouders).
 - Schrappen van de kinderopvangtoeslag (zie ook aanbeveling 3).
 - Afschaffen van de algemene heffingskorting en de arbeidskorting met een bijpassende aanpassing van de tariefschijven.
- Vergemakkelijk de mogelijkheid voor bijverdienen en deeltijdwerk voor mensen met een bijstands- of Wajonguitkering.
- Onderzoek de maatschappelijke kosten en baten van een AOW-uitkering voor iedereen van 70% van het minimumloon (ongeacht het delen van een huishouden).

3

Voorkom complexiteit in de uitvoering van sociale zekerheid door via generiek beleid beleidsdoelen na te streven in plaats van uitvoerders op te zadelen met 'maatwerk'. Dit geldt voor beleid van Rijk en gemeenten.

Concreet:

- Schaf de kostendelersnorm in de bijstand af, ook om het delen van een huishouden te stimuleren.
- Verhoog het minimumloon² en laat het ingaan op 18 jaar.
- Schrap de kinderopvangtoeslag en maak van kinderopvang een publiek bekostigde voorziening die aansluit op het primair onderwijs.

4

Bescherm burgers tegen onvoorziene (financiële) gevolgen van beleid voor sociale zekerheid.

Concreet:

- Wees als overheid betrouwbaar en behoorlijk door burgers vooraf te informeren over (fiscale) gevolgen van beleid (zoals van uitkeringen en compensatiemaatregelen). Verras burgers niet met terugwerkende kracht met onverwachte aanpassingen, zoals naheffingen.
- Vorder alleen geld terug bij evidente onrechtmatigheden en zorg voor een snelle en toegankelijke rechtsgang als terugvordering aan de orde is.
- Geef gemeenten en uitvoeringsorganisaties verantwoordelijkheid en vertrouwen om rekening te houden met specifieke omstandigheden van burgers, coulant te zijn en hen recht te doen. Dit geldt zeker op het moment dat wetgeving wordt herzien en sprake is van een overgangperiode.

!

Welke waarschuwingen geven we het nieuwe kabinet mee?

- Voer alleen koopkrachtbeleid binnen de kaders van het belastingstelsel en vermijd extra complexiteit door nieuwe regelingen of ad hoc beleid te ontwikkelen.
- Besef dat het perfecte stelsel niet bestaat: in elk stelsel zijn mensen die onterecht aan het verkeerde eind trekken. Hier moet je over kunnen verantwoorden én (indien nodig) op kunnen repareren.
- Waak voor (te) complexe compromissen en bewaak uitvoerbaarheid. Luister naar de adviezen van medeoverheden en uitvoeringsorganisaties en respecteer deze.

De grote vereenvoudiging

1.2 Vereenvoudiging van de relatie burger – overheid

Ook in de relatie burger – overheid is dringend meer eenvoud nodig. De overheid staat ten dienste van burgers en niet andersom. Burgers moeten zich weer gezien en gehoord voelen. Ze moeten zich verder beschermd weten door hun overheid en tegen diezelfde overheid. Hierbij past een voor burgers betrouwbare en begrijpelijke overheid.

Wat streven we na voor 2040?

Hoofddoelen	Doelen
<ul style="list-style-type: none">• Een krachtiger Nederland• Een menselijker Nederland	<ul style="list-style-type: none">• In 2040 gaan overheden goed om met burgers en hun belangen gebaseerd op kernwaarden van behoorlijk overheids-optreden:<ul style="list-style-type: none">- Open en duidelijk- Respectvol- Betrokken en oplossingsgericht- Eerlijk en betrouwbaar• In 2040 ervaren mensen betere rechtsbescherming, snelle, eerlijke en nabije rechtsspraak en lossen ze makkelijker conflicten op.• In 2040 hebben mensen groot vertrouwen in de rechtsstaat en voelen zij zich hier samen verantwoordelijk voor.

Wat bevelen we het nieuwe kabinet aan voor de periode 2024-2028?

5

Verbeter op alle bestuurslagen omgang met burgers en hun belangen.

Concreet:

- Maak dienstverleningsprocessen beter en eenvoudiger op basis van de Behoorlijkheidswijzer van de Nationale ombudsman.
- Draag zorg voor goed functionerende, tijdig handelende uitvoeringsorganisaties zodat de grote hoeveelheid 'beroepen niet tijdigheid' wordt teruggedrongen.
- Ken voorzieningen (op basis van bij de overheid bekende informatie) automatisch toe in plaats van dat burgers deze zelf moeten aanvragen. Bied burgers die dat niet willen de mogelijkheid hiervan af te zien (opt-out).
- Verstrek als overheden informatie aan burgers die klopt en begrijpelijk is. Voorkom dat intermediairs (zoals casemanagers en cliëntvertegenwoordigers) nodig zijn om informatie uit te leggen of de weg te wijzen in het woud aan overheidsregels.
- Investeer extra in dienstverlening zowel voor laagdrempelig, nabij, persoonlijk contact met burgers (zoals in bibliotheken en wijkagenten op straat) als online.

6

Geef de sociale grondrechten (zoals rechtsbijstand voor minder draagkrachtigen, bevordering van voldoende werkgelegenheid en woongelegenheid) meer inhoud en betekenis in lijn met de aanbevelingen van de Adviescommissie Weerbaarheid Democratische Rechtsorde.³

7 Versterk rechtsbescherming en rechtsgevoel van burgers.

Concreet:

- Investeer structureel in laagdrempelige buurtbemiddeling. Organiseer rechtsspraak en rechtsbescherming nabij burgers, zoals door buurtrechters aan te stellen, inzet van meer wijkagenten en uitbreiding van jongerenrechtbanken op scholen.
- Vernieuw het sanctiestelsel op basis van het principe ‘Straf streng waar het moet, straf slim waar het kan’. Denk hierbij aan aanvullingen als elektronische thuisdetentie, slimme werk- en leerstraffen en herstelbemiddeling.⁴
- Bied mensen met lage inkomens laagdrempelige toegang tot sociale advocatuur in welke procedure zij ook optreden (strafrecht, civielrecht, bestuursrecht, als eiser of gedaagde, slachtoffer of verdachte). Draai de bezuinigingen op sociale advocatuur terug.
- Informeer slachtoffers van delicten actief, regelmatig en tijdig over het verloop van de strafzaak van de verdachte.

! Welke waarschuwingen geven we het nieuwe kabinet mee?

- Wees zuinig op de democratische rechtsstaat.⁵ Bewaak een stijl van politiek bedrijven die past bij geloofwaardige dragers van de democratische rechtsorde en zie af van stemmingmakerij rond politieke tegenstanders en groepen in de samenleving.⁶
- Waak ervoor om het strafrecht als dé oplossing voor maatschappelijke problemen te zien. Voorkom juist dat mensen onnodig in de strafrechtketen terecht komen, zoals door eerder zorg te verlenen of laagdrempelig conflicten op te lossen.

De grote vereenvoudiging

1.3 Verantwoordelijke burgers en een lerende overheid

Met alleen eenvoudiger stelsels voor sociale zekerheid en belastingen en meer eenvoud in de relatie burger-overheid zijn we er niet. Een grote vereenvoudiging van de overheid is nodig op meer terreinen. We willen professionals en bedrijven de controle teruggeven over hun eigen werk. We willen meer ruimte voor inwoners en voor hun eigen ideeën en initiatieven. Hiervoor is het nodig dat overheden dingen laten, dat bestaande bureaucratie wordt teruggedrongen en dat de wijze waarop overheden plannen maken en uitvoeren eenvoudiger en flexibeler wordt. Dit alles om beter in te spelen op onzekerheden en de lange termijn én om te voorkomen dat we straks opnieuw vastlopen in regels en bureaucratie.

Wat streven we na voor 2040?

Hoofdoelen	Doelen
<ul style="list-style-type: none">• Een krachtiger Nederland• Een menselijker Nederland	<ul style="list-style-type: none">• In 2040 voelen mensen zich waardevol en zijn ze in staat vanuit hun eigen mogelijkheden bij te dragen aan de samenleving.• In 2040 kent Nederland een lerende overheid met minder beleid, regels, toezicht en bureaucratie.• In 2040 kent Nederland een presterende overheid die doeltreffend werkt.• In 2040 leven en werken mensen in een land met een overheid die voorbereid is op calamiteiten en zich makkelijk kan aanpassen aan ontwikkelingen.

Wat bevelen we het nieuwe kabinet aan voor de periode 2024-2028?

8

Moedig betrokkenheid en verantwoordelijkheid van jongeren bij de samenleving aan via (vrijwillige) maatschappelijke diensttijd, aandacht voor burgerschapsvorming in het onderwijs en verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd van 18 naar 16 jaar.

9

Licht bestaande regelgeving door om bureaucratie te verminderen. Schrap en/of vereenvoudig systematisch regels zoals door ze te filteren op noodzaak, werkzaamheid en uitvoerbaarheid.

Concreet:

- Begin met het schrappen van regels in de volgende sectoren wonen, onderwijs, zorg, sociaal domein en de financiële sector.
- Beperk de verantwoordingslast voor maatschappelijke organisaties, decentrale overheden, en uitvoeringsorganisaties tot het absolute minimum door zowel frequentie, aantal, als omvang van rapportages terug te dringen.
- Laat 'Kafkateams' van uitvoeringsprofessionals en (wetgevings)juristen per sector overbodige, gestapelde en dubbelzinnige regels in kaart brengen en halfjaarlijks presenteren aan een Kamercommissie inclusief adviezen voor vereenvoudiging of verbetering.

10

Verbeter kwaliteit en uitvoerbaarheid van (nieuw) beleid. Leer en verbeter hierbij systematisch.

Concreet:

- Ontwikkel beleid consequent aan de hand van het Beleidskompas inclusief toetsen op uitvoerbaarheid, doenvermogen van burgers en gevolgen voor toekomstige generaties.
- Maak regelarme wetten: leg alleen hoofdlijnen vast in wetgeving en werk details uit in regelingen (die sneller en makkelijker zijn aan te passen).
- Laat het 'hoe' over aan uitvoerders. Vergroot ruimte voor uitvoerders zoals door als wetgever alleen richtinggevende doelen voor de lange termijn te stellen met geld zonder voorwaarden (lumpsum financiering).

- Organiseer taken (inclusief voldoende 'knaken') en verantwoordelijkheden zo laag mogelijk binnen de overheid.
- Evalueer en verbeter beleid kortcyclisch en iteratief met burgers, bedrijven en andere belanghebbenden. Doe dit op basis van vooraf gedefinieerde heldere doelen en praktijkervaringen. Kijk hierbij ver genoeg vooruit én terug.

11

Investeer in randvoorwaarden voor eenvoudig, goed en in de praktijk uitvoerbaar en werkzaam beleid: mensen, informatie, organisatie van de overheid en cultuur.

Concreet:

- Versterk het parlement en andere volksvertegenwoordigingen door ambtelijke ondersteuning van leden en commissies te verdubbelen en minimumeisen te stellen aan de omvang van een fractie (met bijhorende fractierechten).⁷
- Investeer in (specialistische) vak- en praktijkkennis én competenties van ambtenaren bij alle overheden.
- Verminder het aantal beleidsmakers bij het Rijk. Vergroot het aantal uitvoerders dat rechtstreeks in contact staat met (initiatieven van) inwoners, bedrijven en andere organisaties.
- Versterk de overheidsbrede informatievoorziening, zoals door investeringen in gegevensdeling en adaptieve ICT-systemen. Leer hierbij van andere landen, zoals Zweden, België en Estland.
- Geef gemeenten en provincies meerjarige financiële zekerheid (met minder gebruik van specifieke uitkeringen). Schaf de opschalingskorting af.
- Bevorder een cultuur waarbij bestuurders en (top)ambtenaren openstaan en actief op zoek gaan naar feedback (zoals van uitvoerders) en tegenspraak en kritiek waarderen.

!

Welke waarschuwingen geven we het nieuwe kabinet mee?

- Wees terughoudend met overheidsingrijpen. Niet elk maatschappelijk belang betekent automatisch dat er ook een overheidstaak ligt.
- Smoor niet in de kiem wat al loopt om kwaliteit en vereenvoudiging van beleid en uitvoering te verbeteren.
- Richt je ook in het regeerprogramma op het 'wat' (langetermijndoelen) en laat ruimte voor het 'hoe'.

Tot besluit

Eindnoten

1. Zie Instituut voor Publieke Economie (2023), Het einde van toeslagen.
2. Zie Commissie Sociaal Minimum (2023), Een zeker bestaan. Naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum.
3. Adviescommissie Weerbaarheid Democratische Rechtsorde (2023), Koester de democratie! Een dringende oproep om de democratische rechtsorde weer voor iederéén te laten werken.
4. Zie Universiteit Maastricht/Restorative Justice International (2023), Burgerinitiatiefwetsvoorstel Herijking en verrijking van het strafrechtelijke sanctiestelsel met het oog op het terugdringen van de korte vrijheidsstraf.
5. Zie Nederlandse orde van advocaten (2023), Rapport van de Commissie Rechtsstatelijkheid in Verkiezingsprogramma's 2023.
6. Adviescommissie Weerbaarheid Democratische Rechtsorde (2023), Koester de democratie! Een dringende oproep om de democratische rechtsorde weer voor iederéén te laten werken.
7. In andere parlementen (zoals het Europees, Franse, Duitse en Zwitserse Parlement) moeten fracties een minimumaantal zetels hebben fractierechten te krijgen, zoals spreektijd en commissiezetels. Dit stimuleert dat kleine partijen samen een fractie vormen of zich aansluiten bij een grotere fractie. Zie ook Otjes, S. (2022), Vijf creatieve alternatieven voor een kiesdrempel.

Literatuurlijst

- Adviescommissie Weerbaarheid Democratische Rechtsorde (2023), Koester de democratie! Een dringende oproep om de democratische rechtsorde weer voor iederéén te laten werken.
- Commissie Sociaal Minimum (2023), Een zeker bestaan. Naar een toekomstbestendig stelsel van het sociaal minimum.
- Denktank Nederland 2040 (2023), Een verhaal voor Nederland in 2040.
- Instituut voor Publieke Economie (2023), Het einde van toeslagen.
- Nederlandse orde van advocaten (2023), Rapport van de Commissie Rechtsstatelijkheid in Verkiezingsprogramma's 2023.
- Otjes, S. (2022), Vijf creatieve alternatieven voor een kiesdrempel.
- Universiteit Maastricht/Restorative Justice International (2023), Burgerinitiatiefwetsvoorstel Herijking en verrijking van het strafrechtelijke sanctiestelsel met het oog op het terugdringen van de korte vrijheidsstraf.

Over de denktank

De Denktank Nederland 2040 is een onafhankelijke denktank. De denktank is een initiatief van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en De Argumentenfabriek.

De denktank bestaat uit de volgende mensen:

Aart Jan de Geus
Barbara Baarsma
Bernard Leenstra
Daan Roovers
Dion van Steensel
Frank Kalshoven
Isis van der Wel
Jan van Zanen
Johan Bac
Karima Bouchtaoui
Kimberley Snijders
Leonard Geluk
Marcel Jakobsen
Mariënne Verhoef
Mariëtte Hamer
Marja Elsinga
Martin van Rijn
Michelle Kames
Peter van Lieshout
Rania Ali
Rem Korteweg
Rob de Wijk
Ronnie van Diemen
Vinzenz Ziesemer
Willemijn van der Zwaard
Wouter Koolmees
Yasmin Ait Abderrahman

Zij nemen op persoonlijke titel deel en zijn onafhankelijk van de organisaties waaraan we zijn gelieerd.

Meer weten?

Ga naar www.toekomstnederland2040.nl

Wie dachten mee?

Naast de leden van de Denktank Nederland 2040 hebben de volgende mensen meegedacht over de aanbevelingen in dit document via interviews of deelname aan een denksessie:

Remco Bakker
Judith Duveen
Michiel van den Hauten
Daan Musters
Karen van Oudenhoven
Diana Starmans

De leden van de denktank bedanken hen voor hun denkwerk.

